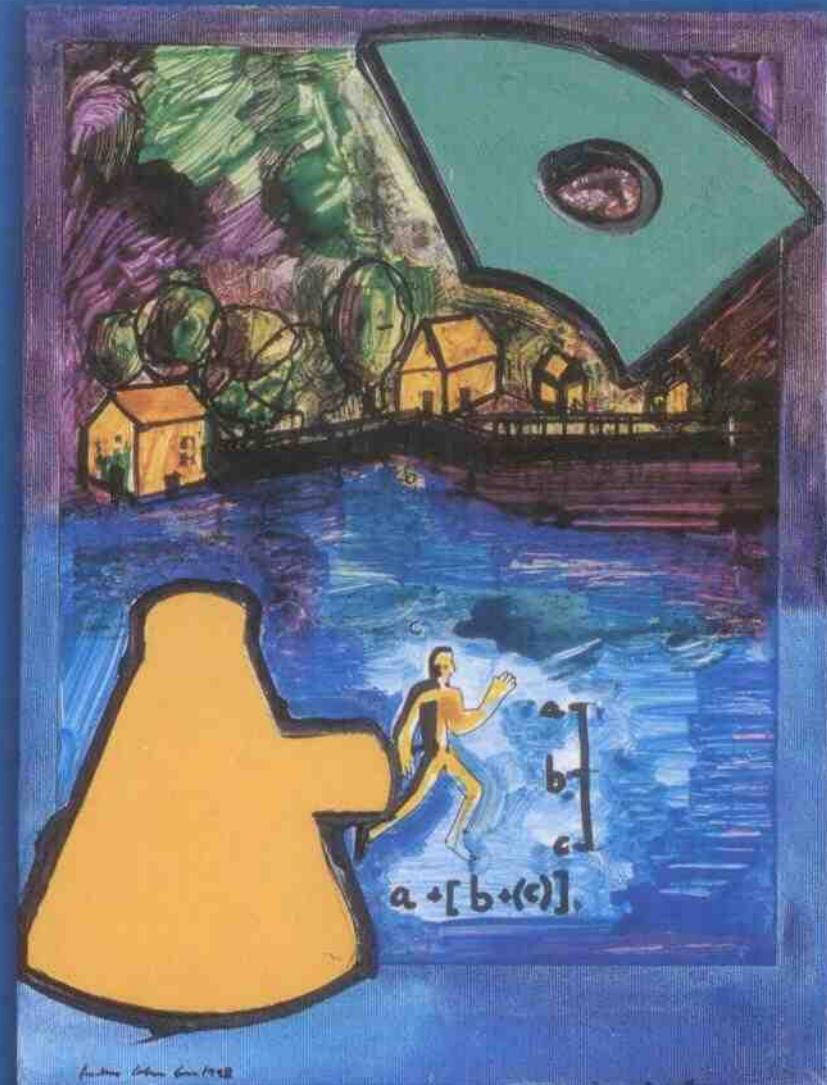

החיים לנצח

אסא כשר, טורך

דברים ראשונים ואחרונים.

...מה שנראה לי תמורה הוא לא שהכל מתפורר, אלא שכל כך הרבה דברים נוספים להתקיים. היעלמותו של עולם היא עניין ממשן, ממושך הרבה יותר מאשר מעלה בדעך. אנשים ממשיכים לחיות את חיים שלהם, ואיש מאינו נשאר עד לדרמה הקטנה שלו. בכך שאן כבר בת'יסטר; בכך שסרט הקולנוע האחרון והוקן לפני יותר מחמש שנים; בכך שיין והוא מצרך נדר עצשו, שرك ים של העשירים יכול להשיגו. אבל האם לך כוונתנו במלה "חיים"? שיעלים הכלול, ואז נראה מה יש. אולי זו השאלה המעניינת מכולן: לראות מה יקרה כשאן עוד שום דבר, ואם נוכל או לא נוכל לעמוד גם בכך (עמ' 33).

ביצירתו של פול אוסטר בארץ הדברים האחרונים הגיבורה, אנה בלום, נקלעת אל ליבו של עולם שהוא כמעט נטול כלם אנוש. בנסיבות של أنها אל ארץ הדברים האחרונים יש ניסיון נועז לבדוק את הגבולות של החיים ושל המשמעות לנוכח יותר לכוארה על התרבות, על המסורת, על ההנאות הבסיסיות ועל דור המשך. משומך מתחבקשת קריאה מחודשת של היצירה מהיבט של משמעותם החים. זיקת היצירה לשאלות של חיים, מות ויכרין הובילה את הקריאה שלහן לשרטוט תהליך של שוחרור. מהתמונה האחרונה – הזיכרון, מת侃פות השכבות ומגלות את המות, את נקודת החיבור של המות אל החיים ואת גרעין החיים עצם.

אננו מתודעים לסיפורה של أنها מתחוץ מכתב שהיא כתבה והגיעה לנען כלשהו, נראה, שהמספר החיצוני, המופיע בתחילת הרoman, קורא במכבתה ומשתקף אותו בדברים. أنها מגיעה אל "ארץ הדברים האחרונים" כדי למצוא את אחיה, ויליאם, שנשלחה אל המקום הנורא בכתב של עיתון. התעקשותה של أنها יצאת בעקבותיו נתקלת במחאות, הן מצד חבריה והן מצד בוגאט עורך העיתון. حرף המתחאות, מחליטה أنها, ילדה מבית טוב, שהרגלה לחוי מותות, לנסוע אל הארץ הנעלמת ולהפוך את אחיה. אף על פי שהיתה הנושא היחיד באוניה שחצתה את הים, לא נכהלה מכך במהלך עשרה ימי הפלגה. היא ציפתה בקוצר רוח להגיע, וסבירה שהענינים יסתדרו מאליהם. אולם ברגע שהגעה לאرض מעבר לים, התרחשויות החלו להיראות כחלומות בלהות. "יום אחד יש בית, ולמחרת איןנו. רחוב שהלכת בו אتمולשוב איןנו היום. אפילו מזג האוויר משתנה בלי הרף" (עמ' 11). "באין הדברים האחרונים" מתרחשים כל העת שינויים בלתי צפויים, ההופכים את החיים לקשיים יותר ויותר. המזון והמגורים הם מצריכים נדרירים. האלימות והפשע שליטים ברחובות, וגופות מותים מצויות בכל פינה. עיקר האנרגיה מופק משרפתם של המתים ומאיסוף הצלבים, והמקצועות

* המאמר יכצע קריאה של יצירותו של פול אוסטר *In the Country of Last Things*, Faber & Faber, London Boston ציון מספר העמור במחוראה העברית: אוסטר, פול. 1996, באין הדברים האחרונים, הספריה החדשה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, בנימברק.

המודיעים קשורים באיסוף והיתוט באשפה. אין מיצרים עוד דברים חדים, וגם תינוקות לא נולדים בארץ זו. אין דת, אין השכלה, אין אמנות, אין חוק וכל אדם המחליט להמשיך את חייו במקום זהה, עבר תהליך של מאבק להישרדות התובע ממנו ליותר על סמנים אנושיים רביים.

אנא מגיעה לארץ הדברים האחרוניים" מתוך בחירה. היא מחייבת לחיות מתוך בחירה; תחילתה מעוגנת בתקופה שתמכזה את אחיה, ולאחר מכן מתקן כוח חיים פנימי. היא אינה מתלוננת על החיים האלה, אלא מנסה למצותם. היא מצילה להתרגל לצורת החיים החדש, להחאה, להתיידר ולהתחמס. היא מנסה לצאת מן המקום הזה, אך שלא עליה הדבר בירה, היא עשויה כל שביכולתה להמשיך ולנהוג כאדם. דמותה של אנא, הניבעת אלינו דרך דפי מכתבה, הופכת את משמעות החיים ב"ארץ הדברים האחרוניים" לאפשרית.

הזכירון

שליחוי ידי למגירה, בצדו של שולחן הכתיבה, והזאת את הרפים שהיכנו לאנה זה כשנה. איש, ואני בכלל זה, לא נגע בהם. עכšíו לא תחוור אנא לקבל את יומנה. לקחתי את כל הרפים, הניחו עליהם את היומן הקטן בכריכה המשובצת, האדומה-כתומה, ונשאתי את כל העירמה הזאת למשרדו של מר פרנק.

פרנק ישב ליד שולחן הכתיבה שלו. בעיניו עמד החלם. הושטתי לו את היומן ואת הרפים ואמרתי: "הנה המורשת שהשaría לך בפרק אנא."

ראיתי שהכיר את היומן, והוא נתן לה אותו לפני קצת יותר משלוש שנים, ביום הולדת ההלושה עשר, זמן קצר לפני שעברו למחבאה. הוא נגע בו בקטוז אצבעויז (חיס, עמ' 1987; עמ' 197).

סיפור-חייה של אנא פרנק ווּמןנה, קשרים קשייר ישיר לאצירתו של אוסטר. גוסף על זהותם בשמות הפרטאים,¹ ישנים מרכיבים רבים הן באופייתה של אנא בלום הבדיונית, והן בדרך כתיבת מכתבה, הדומים דמיין רב לסיפורה של אנא פרנק. מי שפעלה נרמזות בתקופת מלחמת העולם השנייה לעזר ולהחביא את משפחחת פרנק, גברת חיס מיף, איתרה את ווּמןנה של אנא פרנק באותו יום שבו נלקחה המשפחה למעצר. אחד הדברים הראשונים שעשתה, לפני שיגיעו אנשים נוספים לאוזה, הוא לאסף את היומן ואת הניירות הקשורים בו, ולהכניסו למגרת שולחנה. לפי עדותה, לא נגעה ביוםן, "ASHMOR כל דבר בשביבי אנא ער שתחזור" (שם, עמ' 169-170). יומנה של אנא פרנק, לאחר שהתגלה ופורסם, מהווע עדות היסטורית חשובה הנוגעת לא רק למצבם של היהודים באותו מקום ובאותו זמן, אלא גם לאחר ששל האדם באשר הוא; לכוח הישרדותו; לחיונות ואופטימיות שלו. לאחר מותה, הפכה אנא פרנק לסמל בשל יכולתה להתגבר, לחשוב, ללמידה ולאהוב בתנאים האומללים שבהם חייה.

בארכ' הדברים האחרוניים של אוסטר, הגיבורה עבורה תהליכי של התבגרות במקומות שבו החיים בלתי אפשריים. הרומים על אורות חי הרווחה שהיו לה לפני שבחירה לנסוע בעקבות אחיה, מזכירים את התהליכי שעבר על אנא פרנק. גם אנא בלום, היהודיה, מצילה באורה פלא לשמור על האופטימיות שלה. היא מצילה להתיידר

ולהתאהב, לשמר על ערכיה ולגלוות את חידות החיים, בתוך המרחב המוגבל והסגור שאליו נקלעה. היא עושה את מה שהיא יכולה על מנת לקיים את עצמה מבחינה פיזית, אך לא מסתפקת בכך.

בחמצאת הבזיזות עולה כי אוטו הרשפַע עמווקות מסיפורה של אנה פראנק. בספרו האוטוביוגרפי הוא מתאר את עצמו בגוף שלישי:

כלי סיבה מיוחדת... החליט ללכת לבית אנה פראנק, ששמר כמחיאות, היה זה בוקר יומדראשן אפור וטגריר, והוחבות לאורך התעללה היו שוממים. הוא עלה במדרגות העזרות והתלולות שכبية ונכנס לאגף הסתרים. כשהעמד בחדרה של אנה פראנק, החדר שבו נכתב הימן, חדר מוקן עכשווי, והחמנות הרחות של בכוכבי הוליווד שאספה דבוקת עדין לקירות, מצא את עצמו לפתח בוכה. לא מתייפח כפי שעשו לקרים לאדם כתגובה לכאב פנימי עמוק, אלא בוכה בכי קול, ברumeות זולנות על לחיו, כמו בתגובה לעולם בכלל. ברגע ההוא, כך חפש עברור ומן, נפחה 'ספר הזיכרון', ... הוא שם לב, מוקם כלשהו, שום הולמתה של אנה פראנק זהה ליום ההולדת של בנו. השנים עשר ביוני, מול תאומים. עולם שבו הכל כפול, שבו אותו דבר מתרחש תמיד פעמיים.

ז'ירן: החל שבו דבר מתרחש בפעם השני (בחמצאת הבזיזות, עמ' 88–89).

ספר הזיכרון, המהווה את חלקו השני של בחמצאת הבזיזות, מנשה לתעד את הצורך בזיכרון, את יצוב הזיכרון ודרכו פועלתו. במידה מסוימת חש הדבר, שככל ספר הינו זיכרון מסוים שככל ספר הינו תרגום חזר של אירועים שכבר נחוו. הכאב גדול שתפקידו כשבוע בחרורה של אנה פראנק הוא כאב של בן בן היהו, אך הוא גם כאב של כל אדם המונה כנגד העולם המפלצתי, עולם ללא נחמה.

את יצירתו בארץ הדברים האחרוניים בחר אוטו לעצב במכח:² "כאן אינה בלום, יידיתך מעולם אחר. כשנגייע למקום אליו מעודות פניו, אנסה לכתוב לך שוב, אני מבטיחה" (עמ' 160), אומרת אנה בסיום המכח שהוא גם סיום הספר. במקביל לידיעה שהמכח הגיע לנמען כלשהו, לא נמסרת כל אינפורמציה לגבי מה שהתרחש לאחר מכן. המשך חייה של הגיבורה נשאר מוטל בספק: "ההיגיון אומר לי שהוא מת" (עמ' 42). כפי שימוןה של אנה פראנק נקטע בעיצום של חייה, כך גם דבריה של אנה בלום נשאים בלתי גמורים. התיעוד שלח את חייה – הפק מצבה לקומה. כתיבת הזיכרונות, כתיבת הימן או המכח, מהוות ניסין להבין טוב יותר את החיים, את ההתרחשויות והמחשובות.³ במקורה שהכותב אינו עוד בין החיים, הרי שהדברים שהוא כתב מהווים ספר זיכרון של האדם לעצמו. أنها בלום מותירה בידי ידידה את הברירה האם לקרוא את המכח. עם זאת, היא אינה רוצה שישמיד אותו.

אם תבחר לא לקרוא בו, אולי כדי שתעביר אותו לידי הורי. אני בטוחה שירצוי לקבל את המחברת. הם יניחו אותה היכנסחו בחדרי בית. אני חושבת שהז'ירן עניין לדעת שהגיע בסופו של דבר לחדר ההוא. למללה, על אחר המדרים שמועל למיטתה, למשל, לצד בוכות היישנות והלבושה הבלרינה שהיתה לי בגיל שבע – עוד דבר אחד אחריו שיזכיר אותי (עמ' 15).

הירושה שקיבל אוטו פראנק מבתו אנה פראנק ניטענת במשמעות מיוחדת בשל הידיעה שאין זה עוד יומן של ילדה שחיה נמשכו, אלא שהיא, אנה פראנק, נעצרה בדיזנגוף בנקודה المسؤولות אליה הימן הגיע. "אחרי המלחמה ארצת להוציא ספר בשם 'המחבואה'. אם אכן. אני יודעת עדרין, אבל יומני יוכל לשמש לצורך זה" (פראנק, 1992; עמ' 299), כתבה במאי 1944. ואכן באופן בלתי נתפס, יומנה הפך לטפה.

אננה בלום מספרת שאט הרעין לכתיבת המכתב גיבשה כאשר חיטטה ללא סיבה בתיקה. אז היא גילתה מחדש את המחברת הכהולה (החוורת בגלגולים ובצבעים שונים ביצירותיו האחרונות של אוטר), שנגנבה עבורה איזבל, חברתה, כאשר השניה הייתה על ערש דווי ולא יכולה לדבר. "רוב ההודעות היו פשוטות למדי", מספרת אננה בקורסיה שנית את הדברים שכתחבה איזבל במחברת. "דברים כמו 'תודה' או 'מים' או 'אה יקירתה' – אבל כשראיתי את חבר היד השבורי, הגובל מרים, על הרף, נזכרתי כמה ממשן השקעה בכתיבת המלים באופן ברור, אותן הודעות פשוטות לא נראו לי עוד פשוטות כלל בכלל" (עמ' 156).

מצבת זיכרון לחייה של איזבל.
במרכז היצירה עומד מכתבה של אננה בלום, ממנו אנו קוראים. אך החשיבות של השחזר ושל הזיכרון עולה גם מפעליות אחרות המתוארות ביצירה. סמואל פאר, עיתונאי, נשלח אף הוא בעקבות ויליאם בלום, אחיה של אננה. למרות שהמשימה הוטלה עליו מטעם עורך העיתון עבورو עברו ויליאם וסם, הוא התודעה באזוני אננה, שחש רצון ואתגר לנסוע למקום הזה. כאשר פגשאותו הוא גור בספריה ועובד בפרויקט נרחב של כתיבת ספר. אננה מבחינה במצוותה הדרוד והוא מסביר לה שהקסף המועט שברשותו נועד לספר שהוא כותב: "אני משלם לאנשים לבוא הנה ולדבר איתי. כך וכך תמורת ריאון, לפי חעריך... קיימת כבר מאות וריאונות, סיפור אחרי סיפור. שום שיטה אחרת לא עולה בדעתי. הסיפור כל כך גדול, את מבינה, שאין אדם שמסוגל לספר אותו לבדו" (עמ' 92). אננה כותבת את ספר חייה, ואילו סם מנסה לכתוב מסקן של זיכרון באמצעות ראיונות עם אנשים. שיטתה תיעזר זו דומה לאייסוף העדויות מפייהם של ניצולי השואה. הסיפור גדול כל כך והוא מבקש לנסוח להבחן אותו ולקחת אותו הביתה לכישזור, "הספר יתפרסם ויודע לכלום מה קורה פה" (עמ' 94). ניכר שם, הכותב ומוחזר את סיירום של האנשים ואת חייהם, עומד בשלה כך בנגדו לתושבי הספרייה האחרים העוסקים, לפי אננה, ב"עיסוקים איזוטריים למדי": חיפוש מקבילות בין אירועי השעה לבין אירועים בספרות הקלאסית, ניתוחים סטטיסטיים של מגמות דמוגרפיות, הכתנת מיליון חדש" (עמ' 100).

בעולם שבו צילם האנושי של הדברים הוועם, הזיכרון לעיתים קרובות אפשרי רק בגין אשליה. השמדת החיים אין במונחי השואה אצל אננה פרנק, והן במנחים של "ארץ הדברים האחרונים" הופכת את כתיבת הספר לאירוע אבסורדי. זאת אולי הסיבה שכאשר נוקטות הדמיות של אוטר בפעולה של כתיבה, של יצירה, של שימור, הן הופכת אותה באופן קניי לתוכלית חייה.⁴

בארכ' הדברים האחרונים יכול להיקרא ספר זיכרון. אננה בלום היא דמות ברויה, הארץ היא ארץ שאינה קיימת על המפה. עם זאת, תבנית ספר הזיכרון מרכזיות ביצירה. היא מספקת תחושה של אוטוניות, משומש שהיא נמסרת מפני דמות ש"היתה שם" וחوتה את הדברים. התיאורים נמסרים באופן אינטימי, כולל התלבטויות, חרוטות ומשברים רגשיים. בכל אלה מנסה אוטר להעניק לחייאו העולם והגבורה תוקף. הקשור אותם, למרות זרותם, בקשר של משמעותם לעולם שלנו.

לפתחו במות. לפלס שם ורך חורה אל החיים, ואז לבסוף, לחזור אל המות.

ברומן, המכיה תמונה עולם עגומה ואפקלייפטי, המות תופס מקום נורח, במסגרת העולם הבדיוני והאפשרויות שיצירת ספרות מכך מעצם היותה בדרישה. הטיפול בנושא זה, שהוא כМОבן בעל השלכות הן לשאלת הוויכרין והן לשאלת החיים, עומד גם במרכזם של חבויי האחוריים של אוטטר. הן בכתיבים האחרים והן ביצירה זו, ניתן לעמוד על גישה דואלית לנושא. מחד גיסא, וכפי שהובא לעיל, המות הבדיוני מוצג כחלק מהחיים, בעיקר כנקודה מהפך בחים ובתפישה שלהם. וזה מות אמיית בМОבן הרוחני והPsi, אך מטאפורי בשל העוברה שהחיים ממשיכים אחריו. זהו מות זמני. מאידך גיסא, ישנה התעסקות במות טוטאל, מות כנקודות הסיום של המשחק. השחקן מגיע אל נקודה זו מבחירה או מכורת, לאחר תהליך ממושך של חיים, ומשנפל ומת, חיו נצבעים בצבעי מותנו ונשארים עדות של זיכרון: "המוות, לא זו בלבד שהוא גורם האוושר האמיתי... הוא גם קנה המידה היחידי שבו ניתן לשפט את החיים עצם". (הטירilogיה הנירוירוקית, עמ' 219-220).

בספרו המצאת הבדיזות מסטר אוסטר שני סיפורים מקבילים, האחד על יונה הנביא והשני על פינוקיו. ההקבלה בין שני הסיפורים נוגעת לבליעה הגיבורים על ידי הדג. את הבליעה הם תופש אוטטר מכורת זמני: "שם פוגש יונה את אפילת המות... וכשמקיא הרג את יונה אל היבשה, מותזר יונה אל החיים. אליו המות שמצא שבמעי הדג הוא הכנה לחים חדשים, חיים שעברו דרך המות, ועל כן חיים היכולים סוף סוף לדבר". תפישה זו מציגה את המות הזמני כתנאי לחיים בעלי מודעות. ביצירה שלפניו, נוסחה זו, של היכולת לחיות לאחר המות הזמני או איתם, מקבלת ויאציגות מעניינות אך קודרות.

אניה חווה מספר מיתות, פיזיות ורוחניות ומתוורה עליהן. ראשית, חוות אניה מות פיזי זמני לאחר שורקה עצמה דרך החלון. אניה מגעה לבית כלשהו בתקופה למצוא נעלים חדשים, ומידי מתברר לה שהיא נמצאת במרכז למכירתبشر אדם. משקולה היא لأن נקלעה ואת הגורל שאנשים אלה יעדו לה, היא קופצת מיד דרך החלון, נופלת ומאבדת את הכרתה. "את כבר הייתה בעולם הבא, ראייתי את זה בעיניהם של, היה מותה" (עמ' 117), אמר מר פריק העובד בבית ובורן, שמצא אותה לאחר הנפילה. "ואחריו זה את חזרת בחזרה לחיים".

שנית, חוות אניה מות ווזחני מתוך הבנת גורלה. أنها התגורה זמן מה בכיתה של יידיתה אייבל ובעה פרידיננד, שהיא אדם גס רוח. לאחר מותו של פרידיננד, מחלוקת אייבל להעניק לו כבוד אחרון. היא מבקשת להלבישו ולזרוק אותו מהגג: "הרעין היה לשות לו דמות של 'מנוק'... יאמרו הנה האיש שהיה לו אומץ לקחת את העניים בידיהם" (עמ' 68). אייבל ואני מועלות את הגוף אל הוגג, ומשליך אותה משם. כאשר מביטה أنها מהogg היא נרעשת למראה ואוקיינוס: "שם בקצתה, פס של אור כחול-אפור מנגן במרקח, מזרק היה לראות כך את האוקיינוס... לראשה מאז בואי הייתה בידי ההוראה שהעיר אינה מצויה בכלל, ממשחו קיים מעבר לה" (עמ' 70-71). הכרה זו

הובילו אותה למשבר קשה:

הרגשי פתאום שני מטה. מטה כמו פרידינגר בחליפתו הכהולה, מטה כמו האגושים הנשרפים לעשן בשוליו העיר... המשכתי לחזות ולנסום, לנעו מקום למקום, אבל לא יכולתי לחמוק מן המחשבה שני מטה, ששות דבר לא יכול להחזירנו לחיים. (עמ' 70-71)

אניה חשה שהיא מטה בעייר מtooן מודעודה ליחסות של העולם שבו היא נמצאת. היא מצילהה לתפש, לאחר שכמעט שכחה, שהיא חייה בעולם של מות, ושיש עולם אחר מעבר לים. בסופה של דבר, מודעודה לעובדה שגורלה כבר נחרץ McBיא אותה מצד אחד לתחושת מות, ומצד שני, כפי שמתבדר מהמשן דרכה, ליתר דבקות בחיים.

אבל המות הרוחני אינו מופיע רק בוריאציה הזמנית של. המות הוא דבר מוחשי וברור גם כשהיאינו קשור לשירות להפסקת הנשימה,uko האופקי המצביע על שיתוק פעולות הלב. יש שאנה מבטאת דרישת מות רוחני כתנאי לחיים, ואולי בכך מרימות על אפשרות מות רוח האדם.

וזמן קצר לאחר שהגיעה לעיר, התחליה אניה להתרגל לראות גופות מתגוללות ברחובות. אניה מתארות התנפלוויות על מתים, בזיות לבושים, געליהם, כספם ואף הזהב בשיניהם. היא נלחמת לשמר על עצם האנוש שלה, בכל מה שקשרו למות האדם. היא מקפידה להתרחק מנקומות אלו, ומכבדת את צוון קרוביה בשעת מותם. אניה ואיזבל מלבישות את פרידינגר ומועלות אותו לגדי תחת לוג, במושגים של המקום, את הכבוד של מי שבחר לסייע את חייו. כאשר מטה איזבל, היא קונה עבורה שמלה לבנה ומלבישה אותה בה. היא פועלת בהתאם למה שアイובל היתה רוצה שייעשה במוותה. אבל למותה התנהגתה, עומדת אניה בכל פעם מחדש בפני הבעיה "אבל מה קורה כשאתה מוצא את עצמן מביט בילד מת, בתינוקת השוכבת ברחוב ביל' בגדים כלשיהם, ראה מהן ומגואל בהם? מה תאמר לעצמן אז?" (עמ' 25). אניה לא יכולה לה頓תק מהמראות הקשים, אך החיים מחיביכים אותה, באופן זמני לפחות, להתרגל אליהם. היא מבינה שם לא תבער ריחוק מסרים, לא תוכל להמשיך להיות ריחוק זה מזמן מותן.

מצד אחד אתה רוצה לשורה, להסתגל, להפיק את המירב מהה שיש. אבל מצד שני נראה כי השגת מטרה זו גוררת את הריגת כל מה שגרם לך לפנים ליראות את עצמן כאדם. אתה יורד לסוף דעתך? כדי לחיות, אתה חייב להמית את עצמן (עמ' 26).

המות הטוטאלי, הסופי, הבלתי מנומך והבלתי ניתן לניתוח, יכול היה להפוך ביצירה, כמו גם בחיים, לקטלוג אימתיוני ואלמוני. אולם נזכר שימושה הפך לחלק מרכזי בארץ הרכבים האחוריים, הוא מכיא עימיו שורה של התנהגוויות מזרות המיאותו אותו באור אחר.

"ארץ הרכבים האחוריים" היא ארץ שאין בה השכלה, רת וחוק. קשה לדבר עליה במונחים של מסגרות-התנהגוות או טקסיים. אולם ביחס לעניין אחד, ודומה שהמשאים האסתטיים והטקסיים עדין לא נימחו. מות מtooן בחרורה, או ההתאבדות לסוגיה, מתקבלים כפעולה אסתטית (Woods, 1995; עמ' 122). מעל דפי יומנה של אניה מתוארת "ארץ הרכבים האחוריים" כסבירה חברתיות. מושגים כמו יוקרה, כבוד ואומץ מתאימים את עצם למצב החדש. היכרות ראשונית שלנו ושללה עם הסביבה, מובילת את אניה לתיאור צורות המות היומי. דרך התאבדות הראשונה, שאנה מונה, מציגה את

האנשים אשר בחרו להחליף את מקומם של החיים בארץ הזה, בחים של חלומות. אנשים אלו מדברים בלשון הרפאים' של 'הלוואי', ויווצרם להם קורי ענק של עלות נפלאים. כתזאה מכך, הם הולכים ומתרחקים מהעולם הנוכחי. העולם נראה להם כחלום בלהות, וככל שהם מתחפירים בתוך לשון הרפאים' הם נעשים שקרים בה, עד למותם בשעת השינה. הם מתים מאושרים כנראה, לאחר חזרושים של חיים ונוגה תמהוני הממלא את פניהם. מיתות דרמטיות והירואיות יותר מתבצעות על ידי הריצים, אשר מתכוונים לרצות מות על ידי מיעוט באכילה וויקון מצבורי הגוף, ובמקביל אימוני ריצה. לאחר חודשי התכוונות, הם רצים בקבוצה חרורת רצון, במהירות גבוהה עד למות הגכסף. "אני משערת שזו מין דת", אומרת אנה שלא להסתיר את הערכתה. *היעnek הסופי*, קפיצה מגג גבוהה, הוא שיטת התאבדות שיש בה אלימות יוופי. היא מיידית אך דורשת אומץ רב. במהלך היצירה נמנים גם סוגים מות אחרים, וירקת מות מיידי רופא, או שכירת רוצח שכיר. אנה אינה מוססת לומר ש"המות הוא הדבר האחד שאנו מוכשרים לו, צורת האמנתו שלנו, דרכנו הייחידה להחבטה" (עמ' 21). ואכן ביצירה מוצגת מערכת משוכלת, יצירתיות ואלימה הבאה לידי ביטוי בשיטות התאבדות מגונות. הבחירה האנושית מתחדדת, שכן אתה רשאי לבחור את חייך או את מותך, ושתי האפשרויות האלה קשות באותה מידת רצויות באותה מידת, ואפשרות באותה מידת.

בין החיים למות: מסע בין שתי נקודות

המות הרוחני והזמני, שהחיים אחראי ואותו אפשרים (כਮובן בתנאי היצירה הבריאנית), והמות היום מתוך בחירה, הטksi וה"מכובר", מהווים שני קצוות הנוגעים באותו סוגיה. מובן ש"ארן הדברים האחרונים" מלאה מותים אשר לא מתוך מתוק בחירה אלא מתוק חסר יכולת להיות במובן פיזי ונפשי. למורות זאת, ניכר שהיצירה מנסה לתת אשלה שמות כזה אינו קיים, מתוק קירה עמוקה של מושג החיים.

האוכל עצמו לעולם לא יפותר את בעיית האוכל; והוא רק וואה את הרגע שבו השאלה תצוץ שוב במלוא חומרתה. הסכנה הגדולה ביותר הייתה, אם כן, באכילה היתרונה. אם הרוא יכול יותר מן הרואי, תיאבונו לארוחה הבאה יגידו, ולכן יזוקק למון רב יותר כדי להשבינו. בהשגה מודקרת על עצמו הצליח קווין את להפוך את התהילין. מטרתו היה לאכול פחות ככל האפשר, ובכך הוכח את רעבונו. בטוב שככל העולמות עשויים להתקרב למצב של אפס מוחלט, אך הוא לא רצה להציג בשיאופתו בנסיבות הנוכחות. עם זאת, שמר לו את הצום המוחלט כדי אל כליבו, מצב של שלמות שיוכל לשאך אליו ולעלם לא להגশימו (הטירוגניה הנירוירקט, עמ' 103).

קוין גיבר עיר הזכוכית, בוחר לאף את גופו לאכול מעט ככל האפשר. האשלה, כמובן יוכל להגיע לנצח של צום מוחלט, מתחדרת והולכת, אך אינה אפשרית. התהכוונות של הצרכים הפיזיים והאחרים היא נושא מרכזי בדרך אל המות, ומכליה בקרבה את האשלה שמות כזה בסופו של דבר לא יגיע. התמעטות המזון בעיר הזכוכית מוצגת מתוק שאייה לבדוק את גבולות החיים, ומתוק בחירה מודעת לביצוע ניסיון זה. ב"ארן הדברים האחרונים", מושגי האוכל והמשאבים הקומיים המודולדים

מובילים את הדמיות לתהליך של היצטמצמות מכוורת. أنها מתקשה להשיג מזון ומסתפקת רק بماה שגופה ורק לו על מנת להמשיך להלן. אולם תהליכי התוכניות חדשות בחים ובמות. כאשר מגיעה أنها לבית וובן מתරחת תפעה דומה. משפחתי וובן הייתה משפחה עשרה למדוי, וזה שניים שהיא חיה על אוצרותיה. כל פעם נלקח עוד kali יקר מן הקומה החמישית כדי להימכר. ניכר שכמהן הולכים האוצרות ומדלדים, ויש רצון זו לשמר אותו לפך ומן ארוך יותר. ללא אוצרות אלה ברור כי השגת מזון ואמצעי חיים אחרים לא תהיה אפשרית. החיים על חשבון האוצרות והאשלה כאילו האוצרות לא יגמרו לעולם, אנלוגיים לצרכים כמוות האוכל. במקביל לכך, אנו עדים להתקומות המשאבים גם בשאים קשורים למצב הפיזי של הדמות. פרידינגר עוסק בבנייה אוניות מיניאטוריות והכנסתן לחוץ בקבוקים. פועלה זו מאפשרת את היישודתו, וכשהמצב געשה קשה יותר, אוניותיו נעשות קטנות יותר: במהלך החודשים שגורתי שם הלוינו האוניות של פרידינגר וקטנו בהדרגה. מבקבוקי ויסקי ובקבוקי בירה ייר לבקבוקים של סירופ שיעול ומחנות, אחר כך לצלחותם ברוש וערות, עד שלבסוף עסיק בבנייה אוניות במדדים כמעט מיקרוסקופיים... ככל שיקטנו כן יטב', אמר לי ערב אחד, מתפרק בהשגי האמנותיהם. יום אחר אבנה ספינה כל כך קטנה שאף אחד לא יוכל לראות אותה' (עמ' 55).

האם יש טעם לבנות אוניה שיש לא יראה אותה? פרידינגר רואה בכך תכליות לחין, ולא תכליות זו, לא יוכל לחיות. הוא משתמש במשאבים הדלים ביותר כדי להמשיך את חייו בכוון זהה, لكن הוא עובר, כמו קוין, תהליכי של התוכניות, כדי לאפשר את החיים.

לאוראה, אין קוין, אין בית וובן, והן פרידינגר יכולים לחיות לנצח, אם ימשיכו את הפרויקטים שבהם הם עוסקים. הם הולכים ומתכווצים, אך עדין קיימים. צורת החיים שלהם והתקווה שבהם נאחזים, דומה במידה מסוימת לפדרוקס של זנון הנוגע למרחק (Wessweling, 1991: עמ' 500-501). כדי לעبور מנוקודה A לנוקודה B علينا לעבור תחילתה את חצי הדרך בין A ל-B, וכך להמשיך להקרב ל-B לעליינו לעبور גם כן את חצי הדרך של חצי הדרך. אולם, אם נעבור שוכ ושוב את מחצית הדרך שנותרה לנו בכל פעם, לא נגיע לעולם ל-B. אם נציג את נוקודה A כחיים ואת נוקודה B כמוות, נוכל לומר שימושית מושג'ה של הרמות מוביילים אותן לשמר על חייהם גם במחיר של היצטמצמות⁵, מתוך אשלה שיוכלו שלא להגיע לנוקודה B.

חייה והישרותה של ana יכולים אף הם להיכתב במסגרת אחרת מטאפורה. ana כותבת במחברת שאotta וכתה עבורה רידתה איזבל. ככל שהיא ממשיכה לכתוב המחברת מתקרבת לסופה. "...הזמן הולך ואוזל, ואסור לי לבזבזו מילים יותר מהנוחץ... בעת כבר נתמלאה כמעט המחברת כולה, ובquoוי גירדתי את פני השטח. וזה הסיבה לכך שכabb ידי הולך וקטן ככל שניiani מהקדמת..." (עמ' 156). ana חשוב לכתוב. זה הפעילות המשמעות לה להישאר בחיים (ולנו לשחזר את חייה). لكن היא לא יכולה להרשות עצמה לסייע לסייע את המחברת. כתב ידי הולך וקטן כמו אוניותיו של פרידינגר, כמו אוצרותיהם של בני וברן, כמו מזונו של קוין. השאלה נשאלת וمبושת את הסוף, מופיעה בסוף סייפורו של קוין מעיר חזוכיות: "המשפט האחרון במחברת האדומה הוא זה: 'מה יקרה כשהוא יudo דפים במחברת האדומה?'".

בעינוי יש שהוא חורג מגרד הרגיל אפיו בנסיבות הרגילה של חייו, בתחרשות וגלוי על הקורע, בתחרשות ריאתינו המתרחבות ומתכווצות עם האויר שהוא נושם, ביריעה שם ייחד רgel אחת לפני רעהה יוכל לצעוד מהמקום שבו הוא נמצא אל המקום שאליו הוא הולך. בעינוי יש שהוא חורג מגדר הרגיל בכך שלפעמים, בפוקר, מיד כשהוא מתעורר, בעודו רוצה לשורך את גלון, מציף אותו אושר כה עז, אושר המתמוגן באורה כה טבי והרמוני עם העולם, שהוא חש עצמו חי בהווה, והוא שהוא אף זה והוא בו, הפוך אל תוכו ביריעה הפתאומית, המהממת, שהוא חי. (המצאת הבדיזות, עמ' 131).

החיים מעניקים תחושות אושר בלתי מוכנות, גם בתוך העולם שאליו נקלעה אינה כלום. "אתה חייב למדוד לקרוא את הסימנים" (עמ' 15). אומרת אנה. "העיקר הגודל הוא לא להתרגל", שכן תמיד צריך להיות מוכנים להפוך את הכוון. חיים של אנה עוברים תהפוכות גדולות, אך יהיה זה שקר לומר שאין בחיים אלה בחירה, אושר, אהבה וסיפוק. צורת החיים של אנה, ותחלופת מולה מהגושים מעל הכלול את אומץ לבה ואת היכולת שלה לראות את קרן האור שבקצתה המנוגדת גם כאשר היא צרה ואורי אף לא קיימת.

במשך זמן רב היגיינה מסתובבת בעיר. היא מצילה אותה למצוא עבורה ב"יעד חפצים", עבורה הדורשת ממנה לחטט באשפה ולמצוא שברי דברים שניתן לנצלם. את השברים האלה היא מוכרת. כדי שעבורה זו תהיה נוחה, חוסכים רוב העוברים כסף כדי לקנות עגלת קניות מברזל שבה יכולו להניח את מזיאותיהם. בעולם שבו הדברים הולכים ונגמרים, יש ביקוש גם לשברים.

לאחר שהצילה ממות את איזבל אנה מתחילה להסתגל לסייעתה ולרצות לחיות. "אייה התקף פתאומי של חמללה, אייה צורך אוולי לטפל באישה הזאת. אולי יש אמתה במעשיות הישנות. משעה שהיצلت חי אדם, הן מספרות, חלה עליך אחריות לפניו" (עמ' 48). סוד החיים של אנה טבוע באחריותה כלפי האחרים. הצלה של איזבל מעניקה לה את האפשרות לחיה לעמן הזולות, וברגע שהיא מסוגלת להתמסר לטיפול אחרים, אינה יכולה לחיות. איזבל מוצגת כאישה נאמנה לבעלת המודען פרידיננד, למרות התנהגותו הגסה. את הצלה בידי אנה היא מבינה כדי אלהים. כך היא רואה באנה שליחה לחיים. פרידיננד, לעומת, לשמור את החיים בבניית הספינות הקטנות. תמונה העולם שלו מנוקחת ממה שקרה סביבו. אך בשל תחביבו זה, הוא מצילה לשroud. אינה עוברת להתגורר בBITS של איזבל ופרידיננד, ועד מותה של איזבל חשה קירבה גורל לאדם אהוב.

בתוך הזמינים שבין מותה של איזבל ועד למציאתו הפתאומית של סמואל פאר, כתוב העיתון שנשלח למצואו את אחה, أنها מצויה בתקופת של. הקושי הנפשי שלה בנסיבות איזבל מעורב עם התנאים הפיסיים שהט בלבתי נסבלים. את האור החדש של חייה מוצאת אנה כאשר היא נכנסת באופן פתאומי לספרייה ופוגשת שם את הרוב היהורי, הוא איש הקשר שלה, ובפניו היא מתוודה לראשונה על יהדותה, על משימותה ועל מצוקתה. אין זה מפתיע שהרב, אדם מכובד וויגש, מסוגל לפתור, לפי שעה, את מצוקתה. אינה הגיעו לספרייה באופן מקרי. הפגישה עם הרוב והעזרה הרוכה שהוא

העניק לה, מרומות על קיומה של יד נעלמה שאולי, התערוכה בגורלה. פרק חדש בחיה מתחילה מרגע פגישתה עם סמואל פאר, האדם היחיד שהגיע מארץ מולדתה. פגישה זו מולידה סיפור אהבה. בהתחלה היא מציעה לו עיטה אשר מספק לו מקום לינה ועובדת ותפקיד אותו לעשיר. מצבו הבריאות נראה רועה, והיא מבקשת להיעילו, כפי שעשתה גם במרקחה של איזבל. העיטה לחלק אותו את כספה נראית תמורה ואף טיפשית בארץ הזה, שבה אין סדר ואין חוק. טוב לב הוא מצרך נדייר, אך נראה שאנה לא איבדה אותו. סם עסוק בכתיבת ספר המתעד ראיונות עם האנשים החיים "בארץ הדברים האחראונים". הוא משלם מעט כסף לגבייה כל עדות ומשקיע את כל משאביו בכתיבת הספר. כאשר אינה מגלה את תחביבו האובססיבי היא מוחה על כף, שכן מצבו הבריאות ירוד ביותר. "אני לא מסוגל להפסיק. אני חי רק הורות בספר. אם אפסיק לעסוק בו, אני אבוד" (עמ' 94). אומר סם. בדומה למערכת היחסים עם איזבל, גם מערכת היחסים הזה מתחילה משעה שאנה השועה את סם. היא מאפשרת לו לעבד על הספר וגם לדאוג לבリアותו. כשייחסים מתקרבים אף היא מתמסרת באופן מוחלט לעובודה על ספרו.

התהבות משנה את חייה לבלתי הכר: "אלוהים לי הימים הטובים ביותר. לא רק כאן, אתה מבין, אלא בכלל – הימים הטובים בחיי" (עמ' 97). בעולם של חורבן אינה מצילה להטהרכ באופן מפתיע ובעל עצמה, עד שנראה כאילו נגאלת. "בארץ הדברים האחראונים" לא נולדים ילדים, אך לאחר פרק זמן של מוגדים ביחד עם סם, מגלה أنها הייתה בהירין. "הילד פירשו שניצלנו", אומר סם. "הפכנו את הסיכויים על פיהם, ומכאן והלאה הכלו יהיה שונה. בכך שיצרנו ילד בידר, אפשרנו את ראשיתו של עולם חדש" (עמ' 105).

מוליה ואושרה הרוב של אנה באים לקיצם בשל משגה שתא החריות המלאה לו היא לוקחת על עצמה. בשל רצון להציג נעלימים חדשות נפלת קורבן לקבוצת אנשים אשר עוסקים במכירתبشر אודם. כדי להינצל מרידיהם היא קפיצה דרך החלון והצילה את עורה, אולם קפיצה זו הביאה לאובדן עוברה ולפרידה ומנית מסם. מולה של אנה שיחק לה פעם נוטפת כאשר נאספה לבית ובורן וטופלה על ידי ויקטוריה. אובדן התינוק ואובדן של סם (שהכל סברו כי מת או נמלט בעת שריפה שהתרחש בספרייה, שם גרו) הישרו הרגשה כבדה על אנה. היה זה המשבב הגadol ביותר שחוותה.

אהנה פראנק כתבה באפריל 1944:

וזמן דב לא ידעת כי כלל, למה אני עמלה. סוף המלחמה נראה כה רחוק, כה בלתי ממשי, כה אנדרי. ... ברגע שנשאוחוי לבורי, ידעת שعلي לבוכות. בכתנות הלילה שלי גלשתי על הרצפה, וחילה אמרתי בכוננה גדולה מאד את תפילתי הארוכה, ולאחר כך בכוחי כשראש נשען על זרועותיו ורגלי מכונסתות. ישבתי על הרצפה מקופלת כולם. יכבה גדולה החזירה אותי למצבאות: כבשתי את דמעותי, כי לא רציתי שישמעו אותו בפנים. אחריך התחלתי לעודד את עצמי. אמרתי כל הומן: אני מוכחה, אני מוכחה, אני מוכחה...>.

עלי לעבד כדי שלא אשאר טופשה, כדי להתקומם, כדי להיות עיתונאית – כי זה הדבר שאני רוצה בו! אני יודעת שאני מסוגלת לכתוב, כמה מסיפורים טובים, תיאורי מן המחבוא מלאים הומו, הרבה מיוםני הוא עזיביטוי, אבל... אם יש לי באמת כישرون, זה עוד נראה. לי דרוש משהו מלבד בעל וילרים, שהוא שוכן להחמיר לו לגמרי!... אני וזכה להוסף לחיות גם לאחר מוות!

... עכשו אני יודעת שיווד מכל דרישה גבורה ושמחה חיים.
(פרנק, 1992; עמ' 196–197, 205).

התמודדותה של אנה הבדיונית עם המשברים הפוקדים אותה דומה לו של אנה פרנק. במשך מספר ימים היא בוכה, אך מתאוששת ומתחללה לעבוד בבית וובן. עד מהה הדיכאון שהיתה שרויה בו נוטן את מקומו לתקווה מחרשת חיים, בעיקר משמתחללה פרשת האחים הנשית עם ויקטוריה. אנה מוצאת מחדש את חייה בעיסוק ובתמיינה לנזקים מטעים בית וובן. במסגרת סדרת הריאונות שהיא מבצעת, המזכירים במידה מסוימת את הריאונות של סם, היא פוגשת בר במקורה. הוא היה בטוח שאייבדה את חייה ומצבו הפיזי והנפשי הדרדר מאוד. בית וובן ממהר לאמץ אותו ובשלב מאוחר יותר הופך אותו לרופא. התחוותו של סם להרפא הבית עוררת לאנשים להיות גלויים לב ולהאמין במולם הטוב. ניכר שככל בני בית וובן, ובכללם פריק, ולי והסוחר בוריס טפנובייך, חיים מתח עלבודה מאומצת לתה תפוח של תקווה לאנשים חסרי בית. משחרר האוצרות מתרוקן, מחליטים ויקטוריה, אנה, בוריס וסם לבסוף ולנסות ולהימלט מן המקום. כאן גגMER מכתבה של אנה.

אנה בלום מצילה למצוא את החיים ואת האהבה "באرض הדברים האחוריים" גם בשל היותה מודעת למעשייה, לאחריותה שלה ולבחירה שלה. היא נסעה במטרה למצוא את אחיה, והיא פוגשת שם מספר דמויות שרובן אין שייכות לארץ הזאת. סם מגיע מארץ מולדתה, ואילו ויקטוריה שלחה את ילדיה לפני שנים לאנגליה, ובחרה להישאר במקום. הבחירה נותנת חוסן לדמויות, והופכת אותם לאנשים מודעים יותר. רובם בכולם מאמצים תחביב מעשי פחות או יותר כדי לשמור על שפויות דעתם. הדמויות מעדייפות, דוקא בתנאים אלה, להיראות למשימת חיים: כך פרידינגר רוצה לבנות אוניות קטנות ככל האפשר, כך סם רוצה לכתוב ספר בהיקף נרחב, כך ויקטוריה מתעקשת לחתם מסה לאנשים גם אם בתמורה לכך תצטרכו לוותר על מזונה. חוסר ההתאפשרות של דמויות אלו, והרצין שלהם להגשים את חזוןן אפשריים להן להאמין בחיים. במובן מסוים, דמויות אלה עושות לייצג את האמן, הקורא תיגר על הזמנויות של חיינו, באמצעות נצחות יצירתו.

אומץ ליבה של אנה להחות, לאחוב ולחיות במקום הזה, בלי פשרות, ובכל "הריקות" מוסריות, בונה דמות הרואית. אין ספק שהיא והדמויות הקróוכות לה שונות מהדמויות שסבירן. הן שונות מала שבחרו למות מוות יום, הן שונות מהאנשים אשר אייבדו כלם אנוש כדוגמת הסוחרים בבשר אדם. הן שונות מהאנשים הרבים מאוד אשר עוסקים בדאגה רק לעצםם. أنها עומדת בחזות, עם עוד מספר דמויות הקróוכות לה. חזית של שימור על כמה ערכים בסיטים. עם כל זאת, אין أنها, בשום צורה, חשה עצמה טוביה יותר מסביבתה.

דוגמה מעניינת לכך ניתן לגלות כאשר היא נאבקת עם פרידינגר. למראות שמצוה קורת גג בביטם של איזבל ופרידינגר, ולמרות ידידותה הטובה של איזבל, חשה أنها את הבריאות והכמיהה למגע ומצילה להסתיר איתה באמצעות האוננות. היה זה בעינה פתרון מתקבל לבעה. "מעמידה פנים שידי שייכת למשיחו אחר". אולם, פרידינגר, הגבר גס הרוח והmagiel, הח במשעה, וליליה אחד קם לאנוס אותה. באותו לילה היא מנסה להנוק אותו ולהרוגו:

ובכת אחת השתנה העולם, נעשה מקום של פשטוות בלחשוע. עצמתי את עיני, ואז התחלתי להרגיש כאלו אני טסה בחלל הריק... ואז בא החלק המור ביזה. ממש ברגע שהתרברר לי שעור כמה דקות של לחץ יכלו את המלאכה, הרפיתי... מה שאירע הוא שפתאום נשתי מודעת לתענוג שלן. אינני יודעת לתאר זאת אחרת, אבל ממש לפני הסוף, כששכבתי על גבי בחשיכה המהביבה והוצעתי אט את נשמה של פרידינר בלחיצה, הבנתי שאני הרגת אותו מתוך הגנה עצמית – אני הרגת אותו לשם התענוג שכבר. הכרה נוראה, נוראה, הרפיתי מגורנו של פרידינר והרפתי אותו מעלי בכל כוח. אבל כתם הבנתי שאיני טובת מפרידינר, שאיני טובת ממש אדם (עמ' 63).

העולם: אפקליפסה או 'אננה בלוט משוטטת במאה ה-20'

בניגוד למשוער, העבודות אינן הפיכות. עצם העובה שהצלחת להיכנס אין פירושה שתוכל לצאת. כניסה אינן הנפקות ליציאות, ואין ערובה לכך שהדלות שverbata בה לפני וגע עדין תהיה במקומה כשחפנها לחפש אותה שב. כך זה פועל בעיר. כל אמת שנדרה לך שאתה יודע את התשובה לשאלת, אתה מגלה שהשאלה חסרת שחר (עמ' 79).

מהו המקום אשר מתוואר דרך עיניה, דרך צעדיה של אנна? האם אננה לוקה באפשרויות הבניה של המקום הזה, ועל כן אינה מסוגלת להבינו? ברור לכל קורא שלפניו עולם מפלצתי, זועתי, עולם של חלום בלילות שמננו חייכים להתעורר. ביצירה מצירע עולם סגור בתוכו עצמו. פרויקטים כגון *חומרת חיים*⁶ סגורים על הדמיות ועל ההתרחשויות ומונעים קשר עם העולם החיצוני. את המלה מטוס שכחו מזמן. ניתן לנסתות לברוח לאזרורים הכהריים אך איןנו יודע אם לא יירצח בדרך על ידי פושעים. גם בת הסורה הנמצאים מחוץ למרחב העירוני מהווים מקום מפלט לא בליך נעים בהכרח.

מי שמנסה להבין את העולם המתואר, אליו מוכנסת הגיבורת, ושם היא מתמודרת על החיים, על הגבול בין החיים למות, על המוות ועל הזיכרון, לא יכול להצליח לקבוע משמעות ברורה. לעולם המתואר, אופיו ותכליתו, ייחסה הביקורת ציר אפקליפטי וציר אלגורי.⁷ אך יתכן שהתשובה ביחס לעולם המזר המתואר היא מעין דרך ביןיהם.

המיכילה גם מזה וגם מזה, ובכך אינה נשאת מסר חרדי-شمמי. העולם המתואר יכול להיות כשלוב של מרחב זו, בעל ממד אפקליפטי או עתידי-בדיוני, בצד מרחב מוכר הן מעיון באמלים והן מעיון בספריה ההיסטורית. במידה מסוימת ישנה חגשה ערה בין שני המרחבים (Mchale, 1987; עמ' 46). באשר למרחב היגיאוגרפי (הציר המרחב) מבקרים רבים שדנו בשאלת זו, מצאו קווי מתאר דומים בין תיאור העולם לבין התיאור העירוני של ניו יורק (Padgett, 1987). התופעה של חסרי בית זוכה לעיון ברומן וכן אפיון של בתיה מחסה לנזקים, אשר יכולם להעניק רק תקופה מוגבלת של חסר, מרגעים על ידי הפעולות של בית וברון. העובדה שאנה מגיעה בספינה לארץ מעבר לים, וההעווה של ויקטוריה על כי שלחה את ילדה לאנגליה, לסבא וסבתה, מראות אף היא למיקום גיאוגרפי דומה זהה של אמריקה. כל הדמיות המרכזיות ביצירה אינן שיכות למקומות זהה מבחינה שורשית. أنها וויליאם בולום הינם יהודים, סמואל פאר הגיע מאותה מדינה שמעבר לים. בוריס סטפנוביץ הינו רוסי,

דוורון, שכמעט גוזר למות את חייה של אנה, הוא צרפתי, ושמותיהם של פרידנרד וואובל לא יכולים שלא לromo על מלכי ספרד. מיטה של אנה מזכיר חציית אוקיינוס. היא מעין נסעת קולומבוסית, המגיעה לארץ זהה, אך מוצאת קווים ובאים מרדי הדומים לארץ מוצאה, שאינה מצויה על המפה במלוא מוכן המלה.⁸ אבל, למורת הקווים הלוין, נראה שמדובר העדרויות מותיר את האפשרויות הגיאוגרפיות ללא מתן תשובה חדים ממשנית.

באשר למרחב ההיסטורי (ציר הזמן) הייצה מרמות על מקום כלשהו בעתיד, שבו כבר אין קרלונג, צנרת הבוב השתחקה, ומצלחים למצואו ברחובות "דרךן של אדם בשם קוין" (שהוא, קוין, דמות מרכזית בספר הטרילוגיה הניו-יורקית). אולם למעשה שאלת הייצה אירופיים רבים מן העבר. הקישור למלחמת העולם השנייה בכלל ולשואה בפרט ניכר מרבית דפי הספר: המזיקה; ההילכה הוהירה קדימה, המשמרות צעד אחר צעד: "אני מניחה אף רgel לפני קוונטה, ואחר כך קוונטה לפני פניה, ואז אני מקווה שאוכל לעשות זאת שוב" (עמ' 11); הגופות המתגוללות ברחובות; סעיניות ברורות כמו גזירת השער, "נראיתי כל כך מכוערת ששוב לא הירחתי את עצמי... מה קרה לי?..." ואז בדיק באותו רגע, שבפרידנרד פרץ בצחוך" (עמ' 59); המשרפות; בניית הגבולות הנוקשים של האור, וכן חסומה הלב המיחדרת לרוב היהורי שבסופו של דבר נשלה למקום לא ידוע עם תלמידיו, "כל היהודים התפנו לפני יומיהם" (עמ' 101). הקבלה האפשרית בין אנה בלום לבין אנה פרנק מניחה אף היא קשור לאירופיים קשים אלה.

בראיונות שונים הדגיש פול אוסטר את הקשר של הספר לאירועים ההיסטוריים שונים. בעת הכתיבה נהג לנכונות את הספר: *Anna Blume Walks through the 20th century*, וזה משומש שהוא חש שספר זה הוא ביסודו ניכרת על הזמן שלנו. עסק בעידן שלנו" (Red Notebook, עמ' 113–114). בראיון אחר טען אוסטר שדרעתו אין לדבר על הספר ועל ספר של מועד בדרכו. לмотות שיש בספר אלמנטים פנטסטיים, מבקש המחבר להפנות את הקוראים דווקא לשדר ההיסטורי. أنها בлом משותחת ברוחבי המאה ה-20. האירופאים שהוא חווה החרשו בגיטו ורשה, מסחר בבשר האדם בלבינגרד של מלחמת העולם השנייה, ותופעות נספות מתרחשות גם היום במדינות העולם השלישי (שם, עמ' 149).

オスטר רואה לפניו שורה של מצבים קשים שעברו במאה ה-20:
במשך להביא עוד צלמים, אולי כמה עשרות: בני של מלארמה, אנאטל; אנה פראנק ("זה תצלום שמרת אותה כפי שהיא רצתה להיותה חמיד. או היה לי סיכוי טוב להגיע להוליווד. אבל עכשו, לروع המול, אני בדרכך כל נראית אחרת") לידי קמבודיה; לידי אטלנטה. הילדים המתמם. הילדים שייעלמה, הילדים שמתו. הימלך: "גמורתי אומר להכחיד כל ילד יהורי מעל פני האדמה". רק חמנות ותו לא. (המצאתה הבודדות, עמ' 105).

את הזיכרון רואה אוסטר לא "כחהיות עברו של אדם, אלא כתבילה בעבר של אחרים, הוא אמר: בהיסטוריה שארם שותף בה ועד לה, חלק ממנה ונפרד ממנה בעת ובעוונה אחת". את אנה הוא רואה כניצגה של מיליוןים במשך הזמנים שניסו לעmor בניסון הזה כמו.

オスטר מנסה לעצב מטופולין אונגלי שבו, כמו בתקופות ההיסטוריות מסוימות,

קיימת ריגרסיה של האודם לכיוון קיום של בעל חיים. בתמונות העולם שהוא מציב יש שילוב של עבר, הווה ועתיד, הרומזים על המעגלות של הזמן החור על עצמו וממחזר את עצמו ללא סוף ולא תחילת. אין ספק שעצם קיומה של המעגלות הינו חסר נחמה.

סיכום

פל אוסטר:

אני חושב שהעבורה שלי ייצאה מתחן עקרה של ייאוש אישי אינטנסיבי, ניהילום עמוק מאוד וחוסר תקווה ביחס לעולם... בכל זאת, באותו זמן, רציתי לבטא את היזמי ואת האושר הבלתי וגיל בהרגשה שאחת חי, נשם את האוויר, נהגה מהקיים בתוך עורך (אצל Barone, 1995; עמ' 12).

בריאוון, אוסטר טען שהוא יודע שרוכים רואו את הספר הזה כמדכא, אך בעיניו אין הרבר כך. أنها בולם שורדת "בארץ הדברים האחוריים", לפחות מלהה ומכתבה נותרו. בכל התמונה הקודרת של המציאות ושל התנאים הנוראים, היא נאבקת כדי להישאר אדם, לדאוג לכבוד האדם. אוסטר אומר שאין יכול לדמיין מצב אציל ואמיין יותר מזה.

סיפורה של أنها "באארץ הדברים האחוריים" מודגמת את ההנחה שאFIELD בעולם פרווע כזה, טוב הלב, החברות והאהבה אפשריים. יש אולי בספר זה ספק אמרה ספק תקווה, שכן עוד יהיו בני אדם, הם יכולים תמיד להפוך את החיים לבעלי משמעות.

הערות

1. ניכר שלמרות הבדלים באוית השמות, Anne Blume ו-Anne Frank יש יסוד סביר לוייח בינוין, כפי שאראה בהמשך. קשרים בין-טקטואליים נוספים, הנוגעים לשם המשפחה של אננה ולסוגיות הוויכרין והתייעוד, שבhem אוטוקס מואה יותר, מופיעים בהרחבה במאמרה של אביגדורותם (1997) אשר הופיע ברפובלס לאחר השלמת הגופה הראשונה של המאמר הנוכחית. אביגדורותם מקשרת את שם המשפחה בולם אל ליאופולד-בלום של יליסס לגיס. כמו כן היא עורךת אנלוגיה בין שם לבן ישראל ליכטנשטיין באשר ללוגיית התיעוד. על קשרים אלה לא עמדן כאן.

2. את המכתח ממענה أنها לחברה. בספר אלמן היה מוצג זימר, חכדו של פוג, בעת שהוא עובר משבר קשה שחברתו אינה יצא לאחיה. הקישור הבין-טקטואלי נוחן חמונה מענית של תנמגן, של מי שאמור לקרוא את דבריה. כך מספר גיבור הספר על אננה בולם:

"הוא היה מאוהב והשניטים או שלוש באותה גערה, אינה בולם שמה. היא גודלה מול ביתו של זימר באחד מפרברי ניר-זידיס ולמורה עם אחיה בכיתה אחת, ולפיכך היהת כנראה צעירה ממנה בשנותיהם. פגשתי בה רק פעמיים, גערה ציירה ושחרורה בעלת פנים נאות ואישיות עירונית ותוקפנית, והיה לי חוש כלשהו שאולי-תהיה מעט יותר מכפי כוחו של יימר השקדן. בתחילת אותו קץ נסעה לה לפטע והצטרכפה לאחיה הגדלן ויליאם, שעבד כעיתונאי בארץ ורדה כלשחי, ומאו לא קיבל זומר אף לא מלה ממנה – לא מכתב, לא גלויה, לא כלום, ככל שנקפו השבעות, נושא יותר ויותר ווותר לנוכח השתייקה זואת" (עמ' 82).

3. תימה זו מופיעה גם ביצירות אחרות של אוטר, במאצת הכלויות אך גם באלמן היה שם כותב המספר את ספר חיו של אfineg. בטרילוגיה הנידיינית ובמידה מסוימת גם במל וויטיג מוחרת הכתיבה חלק מן הוויכרין ומהשאפה לתיעורו. בספר לוויתן מוחה המספר על כי סקס חברו לא

סימן לכתוב את ספרו וכוכור, מכנה את ספרו באותו שם שנתן חברו לספר שלא גמר. למשה הוא משchor את ספר חייו של חברו לאחר שהוא נטהו.

4. מدامגת הבדידות: "ברוגע מסורם בעבר, אולי הרגע הקדר ביותר בחיים, הציב את המשואה אין חייו וייצרו, ועתה שוב לא היה מסוגל להבחין בין השניים. כל רעיון הין את יצירתו; רעיון יצירתו העניק תכלית לחייו" (עמ' 98). ועין זה מופיע גם בלוויתן: "מכל האסונות שהזכיר המסתן על עצמו אישלמהו של הספר הזה הוא האסון שקשה מכל לשאותו. אני התחזק לזרם, שפירים חשובים יותר מן החיים, אבל מאחר שכולם מתים כדיוד, כולן געלמים בסופו של דבר, אילו הצלחת

סקס לסיים את ספרו, היה סיכרי שהוא יאריך לחיות אחריו" (עמ' 146).

5. בנושא זה כראוי גם לראות יצירות נוספות של אוסטר. למשל, במושיקת המקרה בונה סטן את 'עיר העולם' כדוגם זעיר של עולם וההיסטוריה שלו. ברגע הזה הוא בונה את הבית בו הוא גן, והוא מסיפור שייצרך לבנות גם דגם מוקטן של 'עיר העולם' בתוך הדגם שבנה. סטן אינו נרעש מדבריו של פוצי אוורות הומן הרוב שיקח לו לבנות את הדגם המוקטן, שכן אחוריו יגיעו דוגמים קטנים יותר ויתר, דוג' בתרוך דוגם. וזה פורויקט חייו הנצח.

6. אין להציגו מקשרו בדור בין 'יזמות הום' לבין חומרה שנבנית בספר מושיקת המקרה. החומרה באידיאל של ימים עברו, חומרה עשויה אכן מהו אמצעי מעניין להגדיר גבולות לדמיות. פרט לחומרה, ניתן למצוא דמיות אחרות של אוסטר, אשר בוחרות להגביל את מרחבן: החדר המעוות, העאן גוכי בהמעאת הבדידות, והחדר האפל בתוך הטרילוגיה הנזירינית.

7. האפקוליפסה מתחברת עם משלימות נבוארות וortho ומניה קיומו של רצף היטוטרי ליגיורי שאלי, תיאורטי, תוכנן האנושות להגעה. החוזן האפקוליפטי מתאר נקודת זמן באחרית הימים, ומכוון לעתיד. אבל, כפי שאראה, השילוב הרך של חומרם מן העבר בתוך יצירה, אינו מאפשר פיענוח נחרץ בדרכן זו, באשר לאלגוריה. גם היא כשלעצמה אינה יכולה לתת השובה בהורה, שכן האלגוריה מניחה פרשנות יצירה ובובסת על ההנחה שהTheta או שלפנינו מכוון לעניין אחר, וכל פרט בו מהוות חלק מתמונה מקבילה אחרת. אכן ניתן לעמוד בטקסט ולקות למצבים אנושיים והיסטוריים. אך זיקרת אלה משקלן אינו מכך עלי לטובת מסר מאורגן כלשהו.

8. התווענים באופן ישיר להעתיקת הזרם בניו-יורק כי יש להתמודד עם קישור בין-טקטואלי. באdmaון, היה מסופר בעקביפין על אנה. את המכתב היא כתבה לחברה זימר. מאחר שהשניים נמצאים בארץ-הברית ומדוברים על נסיעה לא-רזה, הרי שמחינה גיאוגרפית לא ניתן להמשיך ולהגדיר את המקום של הארץ בניו-יורק.

ביבליוגרפיה:

- אכיגור-רומם, גבריאל. 1997. 'מעגלים על קו הקץ'. הארץ תרבות וספרות, 21 בפברואר, עמ' 22.
- אוסטר, פול. 1992. מושיקת המקרה. עם עופר, תל-אביב. תרגום: משה רון.
- . 1985. הטרילוגיה נזירינית. כתר, ירושלים. תרגום: משה זינגר.
- . 1992. לוויתן. עם עופר, תל-אביב. תרגום: משה רון.
- . 1994. אלמן יהוה. עם עופר הסדרה הלבנה, תל-אביב. תרגום: ברוריה בן-ברור.
- . 1995. המזאת הבדידות. הספרייה החדשה, הזאתה הקיבוץ המאוחד. תרגום: משה רון.
- . 1996. מד וסינט, עם עופר, תל-אביב. תרגום: דן דאור ואלי הייש.
- . 1996. בארץ הדברים האחדוניים, הספרייה החדשה, הזאתה הקיבוץ המאוחד, בני-ברק. תרגום: משה רון.
- חיס, מיפ. (Miep Gies) 1987, נזכיר את אנה פראנק. הוצאת דביר, תרגום: נעמי כרמל.
- פלג, מולי. 1997. "שיעלים הכלואו ונראה מה יש". הארץ - ספרים, 16 בינואר, עמ' 6, 14.
- פראנק, אנה. 1992. יומנה של נערה 1.8.1944-16.6.1942. הוצאת קרני תל-אביב. תרגום מהולנדית: ש' שנייצר.

Auster, Paul. 1982. *The Invention of Solitude*. New-York: Sun Press.

Auster, Paul. 1987. *In the Country of Last Things*. Faber & Faber, London & Boston.

- Auster, Paul. [1987] 1995, "Interview with Joseph Mallia", *The Red Notebook*. Faber & Faber, London & Boston, pp. 104-115.
- Auster, Paul. [1989-90] 1995, "Interview with Larry McMaffery and Sinda Gregory", *The Red Notebook*. Faber & Faber, London & Boston, pp. 116-154.
- Barone, Dennis. 1995, "Introduction: Paul Auster and the Postmodern American Novel," *Beyond the Red Notebook*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, pp. 1-26.
- Bruchner, Pascal. 1995, "Paul Auster, or the Heir Interstate", *Beyond the Red Notebook*, Barone, Dennis (ed). University of Pennsylvania Press, Philadelphia, pp. 27-33.
- Finkelstein, Norman. 1995, "In the Realm of the Naked Eye", *Beyond the Red Notebook*.
- Barone, Dennis (ed.) University of Pennsylvania Press, Philadelphia, pp. 44-59.
- Heffernan, Teresa. 1995, "Can the Apocalypse Be Post?" *Postmodern Apocalypse*, Dellamora Richard (ed.) University of Pennsylvania Press, Philadelphia, pp. 171-181.
- McHale, Brian. 1987, *Post-Modernist Fiction*. Methuen, N.Y. and London.
- Padgett, Powel. 1987, "The End is Only Imaginary", *New-York Times Book Review*, May 17th.
- Wessweling, Elisabeth. 1991, "In The Country of Last Things: Paul Auster's Parable of Apocalypse", *Neophilologus* Vol LXXV No. 4 October, pp. 496-504.
- Woods, Tim. 1995, "Urban Space and the Postmodern", *Beyond the Red Notebook*, Barone, Dennis (ed.) University of Pennsylvania Press, Philadelphia, pp. 107-128.